

BO KRISTIANSEN

Fagforeningsret

oao

© G.F.C. Gads Forlag, 1994

Sat med Times Ten Roman 10/13
Sat hos forlaget systime a/s, Herning
Omslag ved Axel Surland
Trykt hos Narayana Press, Gylling

Mekanisk, fotografisk eller anden
 gengivelse eller mangfoldiggørelse af denne
 bog eller dele heraf er ikke tilladt ifølge
 gældende dansk lov om ophavsret.

Printed in Denmark 1994
ISBN 87-12-02438-4

Forord

Retsstillingen mellem fagforeningerne og deres medlemmer har ikke tidligere været selvstændigt behandlet i den juridiske litteratur i Danmark. Det er derfor mit håb, at "Fagforeningsret" udfylder et længe næret savn hos alle med berøring til lønmodtagernes organisationer. Her tænkes særligt på valgte bestyrelsesmedlemmer og ansatte funktionærer på alle niveauer samt fagforeningernes eksterne rådgivere. Det er mit håb, at bogen også kan bruges af det menige fagforeningsmedlem, når hun eller han skal have svar på, hvad man kan forlange af sin fagforening.

Hidtil har der været de generelle fremstillinger af foreningsretten, af henholdsvis Poul Meyers fra 1950 og Ole Hasselbalchs fra 1992. Begge værker indeholder mange eksempler fra fagforeningsverdenen. Herudover har bl.a. Per Jacobsen og Knud Illum taget emnet op i deres fremstillinger af den kollektive arbejdsret. Der skal ikke herske tvivl om, at "Fagforeningsret" skylder disse klassikere meget.

Denne bog er som udgangspunkt en håndbog. Hvis læseren alligevel synes, at bogen ind i mellem er tynget af "juristeri" og teoretiske overvejelser, skyldes det en erhvervsskade fra Retsvidenskabeligt Institut B, Københavns Universitet, hvor jeg fra 1989-92 som kandidatstipendiat deltog i det særdeles frugtbare faglige og kollegiale miljø.

"Fagforeningsret" ville næppe være blevet til uden opmuntring fra højesteretsdommer Torben Melchior. Undervejs har jeg endvidere fået støtte fra advokat Søren Stenderup Jensen, advokat Jørgen Ovesen og kontorchef Frederik Blichfeldt, der har kommenteret tidligere udkast.

Den sidste fase af "Fagforeningsret" er blevet fuldført ved siden af mit arbejde som juridisk konsulent i Fredensborg-Humlebæk Kommune. Tid, som ellers skulle være tilbragt sammen med familien, er i stedet tilbragt foran pc'eren. Jeg skylder derfor Lone og Mads en stor tak for den udviste tålmodighed, og den nødvendige utålmodighed, når jeg fandt andre projekter mere interessante.

Der er medtaget materiale frem til udgangen af 1993.

Roskilde, marts 1994

Bo Kristiansen

Forkortelser

<i>AC</i>	Akademikernes Centralorganisation
<i>BUPL</i>	Børne- og Ungdomspædagogernes Landsforbund
<i>DA</i>	Dansk Arbejdsgiverforening
<i>DJØF</i>	Danmarks Jurist- og Økonomforbund
<i>FOB</i>	Folketingets Ombudsmands Beretning
<i>FTF</i>	Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd
<i>H</i>	Højesteret
<i>HK</i>	Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark
<i>LO</i>	Landsorganisationen i Danmark
<i>NJA</i>	Nytt Juridisk Arkiv
<i>NOU</i>	Norges Offentlige Utredninger
<i>NRt</i>	Norsk Rettstidende
<i>PROSA</i>	PROSA – edb-fagets fagforening
<i>SiD</i>	Specialarbejderforbundet i Danmark
<i>StK</i>	Statsansattes Kartel
<i>TfR</i>	Tidsskrift for Retsvidenskab
<i>UfR</i>	Ugeskrift for Retsvæsen
<i>V</i>	Vestre Landsret
<i>Ø</i>	Østre Landsret

Indhold

Forkortelsesliste	6
Kapitel 1	
Indledning	11
Kapitel 2	
Lønmodtagernes fagforeningsfrihed	20
2.1. Grundlovens beskyttelse af lønmodtagernes fagforeningsfrihed	20
2.2. Funktionærernes fagforeningsfrihed	23
2.3. De overenskomstansattes fagforeningsfrihed	28
2.3.1. Organisationsfjendtlige handlinger	29
2.3.2. Eksklusivaftaler	30
2.4. Offentligt ansattes fagforeningsfrihed	35
2.4.1. Lighedsgrundsætningens anvendelsesområde	35
2.4.2. Lighedsgrundsætningens indhold	36
2.4.3. Konkurrerende fagforeninger	43
2.5. Foreningsfrihedsloven	45
2.5.1. Lovens område	46
2.5.2. Den positive foreningsfrihed	47
2.5.3. Den negative foreningsfrihed	49
2.5.4. Virkninger af en uberettiget afskedigelse	54
2.5.4.1. Genansættelse	54
2.5.4.2. Godtgørelse	55
2.5.4.3. Godtgørelse contra bod	60
2.5.4.4. Erstatning	61
2.6. Den europæiske Menneskerettighedskonvention	62
2.7. EU-retten	67
2.7.1. Vandrende arbejdstagere	67
2.7.2. Gælder der et generelt diskriminationsforbud i EU-retten ?	70
2.8. Folkeretten	71
2.8.1. FN-konventioner	71
2.8.2. ILO-konventioner	72
2.9. Er et generelt diskriminationsforbud på vej?	75

Kapitel 3	
Forbudsformålet	76
3.1. Økonomisk tilknytning til politiske partier	77
3.2. Økonomisk støtte til politiske partier	78
3.3. Fagforeningernes varetagelse af medlemmernes økonomiske interesser	82
Kapitel 4	
Optagelse	87
4.1. Illoyalitet	89
4.2. Personelle krav	90
4.2.1. Børn og unge	90
4.2.2. Ældre	94
4.2.3. Udlændinge	95
4.3. Faglige/uddannelsesmæssige krav	97
4.3.1. Den faglige afgrænsning	97
4.3.2. Arbejdsledere	100
4.3.3. Selvstændige	102
4.3.4. Arbejdsløse	104
4.3.5. Elever	106
4.3.6. Atypiske ansættelsesformer	108
4.4. Den stedlige afgrænsning	110
4.5. Andre vilkår for optagelse	110
4.6. Genoptagelse	111
Kapitel 5	
Udmeldelse	113
5.1. Udmeldelse contra slettelse	114
5.2. Pligt til medlemskab	115
5.3. Forbud mod udmeldelse under konflikt	115
5.4. Udmeldelse ved fagforeningens misligholdelse	116
5.5. Arbejdsgiveres krav om udmeldelse	117
5.5.1. Arbejdsledere	118
5.5.2. Medejerskab	118
5.5.3. Selvstændige underentreprenører	119
Kapitel 6	
Slettelse	121
6.1. Gebyr	129
6.2. Kontingentræaftaler	130
6.3. Ekstraordinære kontingenter	130
6.4. Særlige procedureregler	131
6.5. Genoptagelse efter slettelse	131
6.6. Virkninger af en slettelse	132

Kapitel 7	
Eksklusion	133
7.1. Medlemmets tilsidesættelse af loyalitetspligten	134
7.1.1. Medlemmets overenskomststridige handlinger	135
7.1.2. Medlemmet som strejkebryder	137
7.1.3. Medlemmets tilsidesættelse af fagforeningens overenskomststridige beslutninger	138
7.1.4. Medlemmets tilsidesættelse af fagforeningens vedtægtsstridige beslutninger	140
7.1.5. Medlemmets strafbare forhold	140
7.1.6. Medlemmets ytringsfrihed	143
7.2. Andre forhold	147
7.3. Eksklusionens retsvirkninger	147
7.4. Ugyldighed	148
Kapitel 8	
Barrierer og muligheder for medlemsindflydelse	149
8.1. Administrativ effektivitet	152
8.2. Oligarki	154
8.2.1. Det teoretiske udgangspunkt	154
8.2.2. Holdningsforskelle	156
8.2.3. Intereseforskelle	157
8.2.4. Informationsforskelle	157
8.2.5. Kvalifikationsforskelle	158
8.2.6. Statusforskelle	159
8.2.7. Ressourceforskelle	159
8.2.8. Legitimitetsforskelle	160
8.3. Manglende medlemsdeltagelse	163
8.4. Afsluttende bemærkninger	165
Kapitel 9	
Beslutningsregler	166
9.1. Flertalsprincippet	167
9.2. Stemmeret og valgbarhed	169
9.3. Personligt fremmøde contra urafstemning	170
9.4. Forligsmandens mæglingforslag	172
9.4.1. 35 pct.-reglen	174
9.4.2. Sammenkædningsretten	181
9.5. Overenskomstforslag tilvejebragt af parterne selv	182
9.6. Overenskomstforslag tilvejebragt af forhandlingsfællesskaber	185
9.7. Afstemninger om varsling af kollektive kampskridt	186
9.8. Vedtægtsændringer	190

9.9	Ophør af fagforeninger	193
9.10	Prøvelse af kongresbeslutninger	197
9.11	Forslag fremsat uden for kongressen	199
9.12	Forslag om indkaldelse af ekstraordinær kongres	200
9.13	Andre forslag	204
Kapitel 10		
Valgregler		
10.1.	Valg af ét medlem	207
10.2.	Valg af to eller flere medlemmer	208
10.3.	Opstillingsretten	210
10.4.	Ekstraordinære valg	211
10.5.	Begrænsninger i valgbarhed	212
10.6.	Forholdstalsvalg og mindretalsbeskyttelse	213
10.7.	Forekomsten af urafstemningsvalg i LO- og FTF-organisationer	216
10.7.1	Valg af delegerede til kongressen	216
10.7.2	Valg af medlemmer til forbundets hovedbestyrelse	217
10.7.3	Valg af formand, næstformand og andre personer til ledende poster	218
10.7.4	Valg til afdelingsledelsen	219
Kapitel 11		
Prøvelse af fagforeningsbeslutninger		
11.1.	Foreningsselvstyret	222
11.2.	Eksklusion	223
11.3.	Optagelse og genoptagelse	228
11.4.	Foreningsvoldgift	229
11.5.	Retssikkerhed og fagforeningsmedlemskab	234
Kapitel 12		
Forholdet mellem fagforeninger		
12.1.	Forholdet mellem hovedorganisationer og fagforbund	241
12.2.	Forholdet mellem fagforbund og afdelinger	245
12.3.	Sammenlægning af fagforbund	248
Bilag 1	Foreningsfrihedsloven	251
Bilag 2	Lov om private bidrag til politiske partier m.v.	253
Bilag 3	LO's vejledning om den nærmere fremgangsmåde ved urafstemning	255
Bilag 4	Anvendte fagforeningsvedtægter	258
Litteratur		262
Domme, kendelser og ombudsmandsudtalelser		267
Stikordsregister		270

Kapitel 1

Indledning

I Danmark omfatter foreningsbegrebet alle typer foreninger fra ideelle foreninger til økonomiske foreninger; d.v.s. fra frimærkeklubben og gymnastikforeningen til andelsboligforeningen, forbrugsforeningen og kreditforeningen. Den juridiske disciplin foreningsretten vil jeg imidlertid begrænse til kun at omhandle de retlige forhold for foreninger, der ikke som hovedformål har at indvinde økonomisk gevinst til fordeling blandt medlemmerne (ikke-erhvervsdrivende foreninger, ideelle foreninger). Et yderligere krav vil være, at der er tale om kontingentforeninger, hvor medlemmerne kun hæfter med det indbetalte kontingent.

Denne bog omhandler et begrænset område af foreningsretten; nemlig de retlige forhold, der gælder for fagforeninger, og som jeg med et samlet begreb betegner *fagforeningsret*. Fagforeninger kan i overensstemmelse med lov om fonde og visse foreninger (fondsloven) § 2 defineres som foreninger og sammenslutninger af foreninger, der har til hovedformål at varetage de økonomiske interesser for den gruppe af lønmodtagere, som medlemmerne tilhører. Denne definition er nærmere uddybet i bestemmelsens forarbejder. Det fremgår heraf, at der ved fagforeninger forstås foreninger og sammenslutninger af foreninger, der efter deres formål skal eller faktisk indgår eller medvirker til at indgå kollektive aftaler om løn- og arbejdsvilkår. Omfattet af fondsloven er endvidere selvstændige afdelinger og klubber m.v. under sådanne foreninger, der efter deres formål skal udøve eller faktisk udøver aktivitet i forbindelse med medlemmernes løn- og arbejdsvilkår eller lignende løbende aktivitet. Ved afgørelsen af om der foreligger en selvstændig forening, skal der ved administration af fondsloven lægges vægt på, hvorvidt foreningen har en selvstændig ledelse og egne vedtægter, og om foreningen har en selvstændig formue, der er udskilt fra hovedforeningens, og som kun foreningen kan råde over, jf. Folketingstidende 1983-84, tillæg A, spalte 3114-15.

Foreninger, der ikke har til formål at indgå kollektive aftaler, men som rådgiver medlemmerne om deres individuelle arbejdsaftaler, vil også blive betragtet som fagforeninger, da de varetager de økonomiske interesser for den gruppe lønmodtagere, som medlemmerne tilhører, jf. ordlyden i fondslovens § 2.

Det er imidlertid de fagforeninger, der kan indgå og faktisk indgår kollektive aftaler om løn- og arbejdsvilkår, der er retligt interessante, idet kollektiviseringen af medlemmernes interesser på dette vitale område